

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Сл. весник на РМ” бр. 58/00 и 44/02) и член 25 од Законот за основно образование („Службен весник на Република Македонија“ бр.103/2008; 33/2010; 116/2010; 156/2010; 18/2011; 42/2011, 51/2011; 6/2012, 100/2012, 24/2013, 41/2014, 116/2014 и 135/2014), министерот за образование и наука ја утврди Наставната програма по *географија* за VI (шесто) одделение на основното деветгодишно образование.

**Наставна
програма**

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
БИРО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО**

ГЕОГРАФИЈА

VI ОДДЕЛЕНИЕ

Скопје, јануари 2015 година

**ДЕВЕТГОДИШНО ОСНОВНО
ОБРАЗОВАНИЕ**

1. ВОВЕД

Во вториот период на основното училиште, односно во шесто одделение започнува изучувањето на наставниот предмет географија.

Наставната програма по предметот *географија* се надоврзува на претходно совладаните наставни програми по општество.

Следејќи ја научната, односно стручната систематика и научната терминологија, како и карактеристиките на учениците и наставниот процес, наставните програми по географија се замислени така што ги развиваат содржините од помалку сложени кон посложени (длабочината и широчината на знаењата се зголемува со возраста на учениците).

Прочувањето на географијата како наставен предмет во шесто одделение има за цел да им овозможи на учениците да стекнуваат основни знаења за вселената, Сончевиот систем, планетата Земја, значењето и поврзаноста на природните елементи и општествените појави и процеси на Земјината површина. Во погорните одделенија на деветгодишното базично образование учениците ќе се запознаат со континентите: Европа, Азија, Африка, Северна и Јужна Америка, Австралија со Океанија и поларните области.

Наставниот предмет географија се изучува како задолжителен наставен предмет со 2 часа неделен фонд (72 часа годишно) во VI, VII, VIII и IX одделение. Наставата по географија треба да се изведува според следните принципи:

- поучување насочено кон учењето на ученикот;
- поттикнување на самостојно учење и истражување на секој ученик и преку заедничко учење во група;
- почитување на принципите на активната настава;
- постојано следење на напредувањето на секој ученик од страна на наставникот и давање на редовни информации за напредувањето;
- самооценување на сопственото напредување на секој ученик.

2. ЦЕЛИ ЗА РАЗВОЈНИОТ ПЕРИОД ОД VI ДО IX ОДДЕЛЕНИЕ

Ученикот/ученичката:

- да се оспособува да ги запознава основните универзални законитости и поими на географијата како наука;
- да ја разбира поврзаноста на географијата со природните и општествените наставно - научни дисциплини;
- да стекнува претстава и да усвојува знаења за објектите, појавите и процесите преку конкретни примери;
- да се воведува и стекнува знаење за вселената, Сончевиот систем и Земјата како планета;
- да го разбира и применува размерот, техниките и инструментите за ориентација на физичките и стопанските карти;
- да открива и прикажува факти за изворите, формите, состојбите и промените во просторот;
- да ги анализира и поврзува природните и општествените фактори како елементи за развојот на просторот;
- да претставува бројчани податоци во вид на дијаграми, табели, скици и да умее да ги интерпретира во наставата;
- да изработува и предлага план за изработка на тематски карти и истражувачки активности;
- да усвојува знаења и вештини за развивање на географско – просторната логика;
- да стекнува знаења за географските карактеристики на Р. Македонија;
- да стекнува знаења за Р. Македонија, како и за други држави како општествено-политички заедници;
- да стекнува знаења за разместеноста на растителниот и животински свет во Р. Македонија;
- да стекнува знаења за географските карактеристики на континентите, региите и државите во Светот;
- да стекнува знаења за разместеноста на растителниот и животинскиот свет на Земјата;
- да стекнува знаења за народите и државите во светот (карактеристики, сличности и разлики);
- да ги сфаќа основните принципи за заштитата на животната средина;
- да се поттикнува на критичко мислење и да го спротивставува своето мислење со мислењето на другите;
- да се поттикнува на егзактни ученички истражувања за природните објекти, процесите и појавите;
- да покажува активно учество во работата на групата и во дискусиите;
- да се оспособува да користи ИКТ во наставата за поучувањето и учењето на географијата.

3. ЦЕЛИ НА НАСТАВАТА ВО VI ОДДЕЛЕНИЕ

Ученикот/ученичката:

- да го проширува и продлабочува разбирањето на основните природни законitosti и поими за природата околу себе;
- да го препознава Сончевиот систем со неговите планети и сателити;
- да умее да објаснува за положбата на планетата Земја во Сончевиот систем;
- да умее да ги разбере земјините движења и последиците од нив;
- да стекнува знаења за внатрешната градба на Земјата, за природните појави: земјотреси, вулкани, бури, урагани, цунами, за ерозијата, феноменот плима – осека, врнежите и последиците од загревањето и ладењето на копното, воздухот и водата;
- да го открива настанувањето и видовите на карпи и почви на Земјата;
- да ги разбира и да ги објаснува основните поими за разновидноста на живиот свет;
- да ја открива динамичката природа на природните процеси и феномени (настанок на карпите, почвите, последиците за живиот свет: приспособување, распространување и др.);
- да дава аргументирани, логично обмислени одговори на поставените прашања / задачи / проблеми и да презентира заклучоци, поткрепени со докази;
- да стекнува знаење за бројното движење на населението и различните раси, култури и јазици на Земјата;
- да умее да чита и толкува податоци од табела, график, шема, географска карта, глобус;
- да прифаќа и извршува задачи со различен степен на сложеност при истражувањето: поставува прашања, предвидува, ги користи сетилата, користи инструменти (лупа, линијар, компас, карта и глобус), запишува и обработува податоци;
- да учествува активно во работата на групата и при дискусиите;
- да покажува подготвеност за преиспитување на своите мислења и почит кон мислењата на другите;
- да го разбира значењето на исполнување на зададената задача во зададените рокови.

4. КОНКРЕТНИ ЦЕЛИ

I тема: Вселена и вселенски тела (11 часа)			
Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
<p>Ученикот/ученичката:</p> <p>-да се запознае со географијата како наставен предмет;</p> <p>-да се запознае со предметот на проучување на физичката географија;</p> <p>-да ги разликува и класифицира небеските тела во вселената;</p> <p>-да ги опишува вселената и ѕвездите;</p> <p>-да се здобие со претстава за вселенскиот простор;</p> <p>-да ги објаснува карактеристиките на Сонцето;</p> <p>-да го опишува составот на Сончевиот систем;</p> <p>-да ги опишува карактеристиките на Месечината;</p> <p>-да го разбира појавувањето на месечински мени;</p> <p>-да ги опишува појавите на метеорите и кометите;</p> <p>-да развива сопствени претстави за местото на човекот и животот во вселената.</p>	<p>-Вовед за физичката географија</p> <p>-Вселена и ѕвезди</p> <p>-Сонцето како наша најблиска ѕвезда</p> <p>-Планети и сателити</p> <p>-Месечина и месечински мени</p> <p>-Планетоиди, комети и метеори</p>	<p>-Физичка географија</p> <p>-Вселена (космос)</p> <p>-Ѕвезди</p> <p>-Сонце</p> <p>-Сончев систем</p> <p>-Планети</p> <p>-Природни сателити</p> <p>-Месечина</p> <p>-Месечински мени</p> <p>-Еклиптика</p> <p>-Планетоиди</p> <p>-Комети</p> <p>-Метеори</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Наставникот објаснува за предметот на проучување. • ИКТ презентации за вселената, ѕвездите, планетите и другите небески тела.(K-stars,Celestija) • Читање текстови за темата. • Опис со приказ за бесконечниот небески простор. • Посета на планетариум и разговор на час по посетата. • Истражување: Набљудување на ѕвездено небо. • Изработка на пано за различните форми на Месечината (мени). • Видеопрезентации од темата. • Разговор за разликите на Земјата со другите небески тела во вселената. • Организирање на разговор за човекот и вселената, за првото патување на човекот на месечината. • Видео прикази за небеските тела: комети и метеори.

II тема: Планета Земја (12 часа)

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
<p>Ученикот/ученичката:</p> <ul style="list-style-type: none"> - да го препознава и опишува обликот на Земјата; - да умее да ги објаснува доказите за топчестата (елипсоидна) форма на Земјата; - да стекне сознание дека Земјата постојано се движи; - да знае дека Земјата има привлечна сила; - да ги разликува дневното и годишното движење на Земјата; - да ги препознава последиците од движењата на Земјата; - да умее да ја определува географската широчина и должина; - да осознае кога и зошто се јавуваат есенската и пролетната рамнодневница; - да научи за промените на годишните времиња; - да ја разбере поврзаноста на Земјината револуција и топлинските појаси; - да ги набројува топлинските појаси; да ја открива распространетоста на живиот свет во топлинските појаси. 	<ul style="list-style-type: none"> -Форма и големина на Земјата -Земјина ротација и последици од Земјината ротација -Напоредници и меридијани -Географска широчина и должина -Земјина револуција и последици од Земјината револуција -Топлински појаси 	<ul style="list-style-type: none"> -Топчеста форма -Форма на елипсоид -Земјина оска -Земјини полови -Ротира -Дневно движење (ротација) -Напоредници (паралели) -Екватор -Меридијани -Гринич -Географска широчина -Напореднички и меридијански степен -Географска должина -Годишно движење (револуција) -Пролетна и есенска рамнодневница -Поларен ден и ноќ -Поларен круг -Повратник -Топлински појаси 	<ul style="list-style-type: none"> •Опишување на Земјината форма и презентирање докази. •Читање текст за размислувањата на старите народи за формата на Земјата. •Наставникот објаснува преку непосредна нагледност со помош на глобус за Земјината ротација. •Објаснува за смена на денот и ноќта и реализира интерактивност со учениците. •Изработка на модел со мрежа на напоредници и меридијани. •Вежба за определување на географска положба. •Наставникот објаснува преку непосредна нагледност за годишното движење на Земјата. •Изработка на модел за Земјината револуција со помош на ламба и глобус. •Видео, приказ за поларни ноќи. •Вежба за смена на годишните времиња (изработување графички приказ, скица за нееднаквото загревање на Земјата. •Цртање на топлинските појаси (изработка на пано).

III тема: Ориентација на Земјата (8 часа)

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
<p>Ученикот/ученичката:</p> <ul style="list-style-type: none"> - да умее самостојно да ги определува страните на светот на карта и во природа; - да објаснува за разместеноста и бројот на часовните зони на Земјата со глобус и карта; - да умее да го користи терминот месно време; - да го разбере значењето на поимот размер и неговата примена на карта; - да умее да го користи глобусот како нагледно средство за претставување на Земјата; - да ги препознава различните видови на карти; - да ги препознава единиците за изразување на географска широчина (екватор) и должина (гринич); - да ги пронаоѓа и да ги покажува географските топоними на карта; - преку примери со помош на бои и изохипси да го објаснува претставувањето на релјефот на карта. 	<ul style="list-style-type: none"> -Календар, часовни зони и месно време -Размер -Земјата на глобус и географска карта -Претставување релјефот на карта 	<ul style="list-style-type: none"> -Календар -Часовни зони -Месно време -Датумска граница -Бројчан размер -Графички размер -Основна мерка -Топографски знаци -Глобус -Индукционен глобус -Атлас -Компас -Изохипси -Коти -Релјеф 	<ul style="list-style-type: none"> •Наставникот објаснува за причините за појавата на првиот календар. •Интерактивен разговор со учениците за појавата на часовните зони (која е почетна часовна зона). •Разговор со учениците за утврдување на месното време. •Вежбање во училница или училишен двор за определување на страните на светот со помош на компас. •Ориентирање во природата: со помош на ставот на телото, положбата на Сонцето, мовот на дрвјата, сенката на некој објект и др. •Прикажување на природни објекти на карта, во зададен размер. •Планирање на замислено патување низ различни часовни зони. •Изработка на збирка од различни видови почви.

IV тема: Камена обвивка на Земјата (литосфера) (11 часа)

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
<p>Ученикот/ученичката:</p> <ul style="list-style-type: none"> - да умее да ги разликува сферите во внатрешноста на Земјата; - да осознае за основните карактеристики на сферите; - да го објаснува настанување на внатрешните сили и нивното влијание за создавањето на различните релјефни форми; - да го објаснува настанувањето на надворешните сили и нивното влијание за обликувањето на различните релјефни форми; - да осознае за заедничкото влијание на внатрешните и надворешни сили; - да умее да објаснува за настанокот на различните видови карпи на Земјата; - да се оспособи самостојно да го препознава и објаснува распоредот на копното; - да се оспособи да објаснува за настанокот и искористеноста на почвите. 	<ul style="list-style-type: none"> -Внатрешна градба на Земјата -Форми на релјефот настанати под дејство на внатрешните сили -Форми на релјефот настанати под дејство на надворешните сили -Настанок на карпите и видови карпи -Распоред на копното на Земјата -Видови почви 	<ul style="list-style-type: none"> -Литосфера -Земјино јадро -Земјина обвивка -Венечни планини -Грамадни планини -Котлини -Магма -Вулкани -Вулкански кратер -Вулканска купа -Земјотреси -Хипоцентар -Епицентар -Цунами -Клисури -Кањони -Јами -Ледник (глечер) -Песочни пустини -Оази -Седиментни карпи -Магматски карпи -Метаморфни карпи 	<ul style="list-style-type: none"> •Наставникот интерактивно ги запознава учениците со внатрешната градба на Земјата. •Изработка на модел за Земјините сфери. •ИКТ презентација за појава на нови релјефни форми под дејство на внатрешните сили. •Приказ или изработка на макета за релјефни форми. •Разговор за настанување и обликување на релјефни форми под дејство на надворешните сили (температура, ветер, речна и морска вода, лед и др.) •Приказ или ИКТ на јама и пештера. •Демонстрирање на карта за разместеноста на копното и водата на Земјата. •Приказ на јама и пештера. •Изработка на збирка од различни видови почви.

V тема: Водена обвивка на Земјата (хидросфера) (7 часа)

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
<p>Ученикот/ученичката:</p> <p>-да умее да го препознава и објаснува поимот Светско Море; -да го знае составот на Светското Море;</p> <p>-да умее да ги објаснува својствата на морската вода; -да ги препознава факторите кои директно влијаат за движењата на морската вода;</p> <p>-да го опишува настанувањето и појавата на подземните води; -да се оспособи да објаснува за појавата на врело, гејзери и артерски бунар;</p> <p>-да умее да ги објаснува поимите река и езеро; -да се оспособи да го опишува настанувањето на реките и езерата;</p> <p>-да се оспособи да ги објаснува елементите кај реките и езерата.</p>	<p>-Светско Море</p> <p>-Својства на морската вода</p> <p>-Подземни води и извори</p> <p>Реки и езера</p>	<p>-Хидросфера</p> <p>-Светско Море</p> <p>-Бранови -Морски струи -Плима и осека</p> <p>-Издани -Врела</p> <p>-Артерски бунари -Гејзери</p> <p>-Меандри -Клисури -Кањони -Ади</p> <p>-Тектонски езера -Леднички езера -Карстни (варовнички)езера</p>	<ul style="list-style-type: none"> •Дискусија со учениците и користење карта на Светот за разместеноста и големината на Светското Море. •Разгледување слики од делови на океани и мориња. •ИКТ презентација за својствата на морската вода (бранови, плима и осека). •Наставникот објаснува за влијанието на морската вода во промената на бреговата линија (стрмен брег и плажа). •Како се доаѓа до артерска вода (артерски бунари во Австралија) •Приказ на извор, издан и гејзер. •ИКТ презентација за кањонот Колорадо, клисурите на реката Вардар и меандрите на Амазон. •Приказ на речно острово (Ада Циганлија-Белград). •Опис за настанокот на големите тектонски езера (Охридско Езеро). •Читање на изработени прикази за Касписото Езеро (солено) и Бајкалското Езеро (најдлабоко слатководно езеро на Земјата).

VI тема: Воздушна обвивка на Земјата (атмосфера) (14 часа)

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
<p>Ученикот/ученичката:</p> <ul style="list-style-type: none"> -да умее да објаснува за составот, поделбата и значењето на воздушната обвивка; -да умее да го опишува директното и индиректното загревање на атмосферата; -да осознае за различното загревање на воздухот над површината на Земјата; -да умее да го објаснува поимот воздушен притисок; -да се оспособи да објаснува кога има низок и кога има висок воздушен притисок над површината на Земјата; -да умее да дискутира за појавата на ветерот и неговите карактеристики; -да објаснува за влажноста на воздухот и различните видови врнежи; -да умее да ги објаснува поимите време и клима; -да се оспособи да ја опишува територијалната разместеност и главните карактеристики на климатските типови на Земјата. 	<ul style="list-style-type: none"> -Состав и поделба на атмосферата -Загревање на атмосферата -Воздушен притисок -Движење на воздухот -Влажност на воздухот и врнежи -Време и клима -Климатски типови 	<ul style="list-style-type: none"> -Атмосфера -Тропосфера -Стратосфера -Јоносфера -Егзосфера -Температура на воздухот -Воздушен (атмосферски) притисок -Хектопаскали -Ветер -Магла -Облаци -Време -Клима -Климатски фактори -Климатски типови 	<ul style="list-style-type: none"> •Наставникот објаснува за значењето на атмосферата врз животот и изгледот на планетата Земја. •ИКТ презентација за појавите во атмосферата. •Изработка на пано како групна форма на работа за поделбата на атмосферата на сфери. •Вежба, мерење температура на воздухот со термометар. •Интерактивен разговор за појавата на различниот воздушен притисок. •ИКТ приказ за појавата на торнада, урагани, тајфуни и харикени. •Изработка на приказ за карактеристиките на климатските елементи. •Посета на најблиската метеоролошка станица. •Изработка на краток есеј за времето и климата во својот роден крај.

VII тема: Сфера на органскиот свет (биосфера) (9 часа)

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
<p>Ученикот/ученичката:</p> <ul style="list-style-type: none"> -да ја препознава географската разместеност на растителниот свет; -да умее да обасни како природните фактори директно влијаат на територијалната разместеност на флората; -да умее да ја опишува територијалната разместеност на животинскиот свет; -да го објаснува бројното движење на населението во светот; -да умее да ја опишува густината на населението по региони и континенти; -да се оспособи да дискутира за различниот природен прираст на населението; -да ги препознава основните раси и мешани раси во светот; -да објаснува за различните култури и нивните карактеристики; -да умее да ги наброи и опише различните религии во светот. 	<ul style="list-style-type: none"> -Географска разместеност на растителниот свет -Географска разместеност на животинскиот свет -Населението на Земјата -Раси, култури и религии 	<ul style="list-style-type: none"> -Биосфера -Флора -Фауна -Растителна заедница -Екваторски дождовни шуми -Прашуми -Џунгли -Макии -Тајги -Савани -Љаноси и кампоси -Степи -Прери -Пампаси -Сувати -Тундра -Пустини -Бријно движење -Раси -Култури -Религии 	<ul style="list-style-type: none"> • Наставникот им објаснува на учениците за природните фактори од кои зависи разместеноста на одредени типови растенија. • ИКТ презентации за дождовните шуми (Амазон). • Читање текстови за темата. • Опис со прикази за територијалната разместеност на животинскиот свет. • Посета на природно научен музеј и зоолошка градина. • Истражување за разместеноста на населението на Земјата. • Изработка на пано за густината на населението. • Видеопрезентации од густо и ретко населен простор. • Објаснување на наставникот за расите и мешаното население. • Организирање разговор и презентација за различните култури и религии. • ИКТ приказ за различни култури и религии.

5. ДИДАКТИЧКИ ПРЕПОРАКИ

Во наставната програма е дадено ориентационо планирање на наставните часови за реализација на наставни теми и целини. Сепак, наставниот кадар треба самостојно да го планира часовниот фонд за целосно и успешно реализирање на поставените цели од програмата. Со оглед на тоа што составот на учениците во паралелките е хетероген, наставникот треба да практикува диференциран и индивидуализиран пристап во рамките на реализацијата на наставата. Ваквиот приод е во функција на индивидуалните специфични потреби на секој ученик и развивање на индивидуалните потенцијали и постигања.

Се препорачува користење на следниве наставни средства:

- учебник избран на ниво на училиште за соодветниот предмет, одобрен од страна на министерот;
- други извори на учење во непосредната околина – објекти и појави во природата;
- енциклопедии, атласи и сл.;
- Интернет, образовни софтвери;
- списанија;
- аудио-визуелни средства.

Современата дидактичка технологија во наставата по географија покрај користењето на разни географски карти, дава исклучителни можности за користење на компјутерот, односно широка примена на геоинформатиката во наставата по географија. Исто така, во наставата може да се користат и немите карти, географска читанка, прирачник за наставата и др.

Усвоените нови поими ќе претставуваат надградување и проширување на веќе стекнатите поими. Интерпретацијата и описите од страна на учениците неопходно е да бидат поттикнувани од страна на наставникот на начин кој одговара на индивидуалните карактеристики на ученикот. Изразувањето може да биде и преку: говор, есеј, илустративни методи, изработки на шеми, графикони итн. Употребата на имиња и цифрени податоци треба да биде сведена на разумно ниво.

Интеграцијата на географијата со другите наставни предмети ќе се остварува во сите ситуации во кои е присутна поголема поврзаност на содржините.

6. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Во текот на наставата редовно се следат и се вреднуваат постигањата на учениците, се прибираат показатели за нивните активности, мотивираноста за учење, соработката со другите и сл. (формативно оценување). Исто така, редовно се врши информирање на секој ученик, како и на родителите за напредувањето на ученикот. Оваа компонента е составен дел на планирањето на наставникот за наставата и учењето.

Се препорачува да се користат следниве начини за следење, проверување и оценување на постигањата на учениците во рамките на наставните теми.

- усно;
- писмено;
- практично (обиди, вежби сл.);
- учество во истражување и презентација.

Учениците се оценуваат со описна оценка преку годината и бројчана оценка само на полугодие и на крајот на учебната година.

7. ПРОСТОРНИ УСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Програмата во однос на просторните услови се темели на Нормативот за простор, опрема и наставни средства за деветгодишното основно училиште донесен од страна на министерот за образование и наука со решение бр. 07-1830/1 од 28.02.2008 година.

8. НОРМАТИВ ЗА НАСТАВЕН КАДАР

Настава по географија за VI (шесто) одделение може да ја изведува лице кое завршило:

- студии по географија, наставна насока, 7/1;

Потпис и датум на утврдување на Наставната програма

Наставната програма по географија за VI (шесто) одделение на основното деветгодишно образование, на предлог на Бирото за развој на образованието, ја утврди

Министер

Abdilaqim Ademi

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
Бр. 12-2165/1 од 09.02.2015 година
Скопје

Изготвил: Ивица Гиевски, раководител на одделение, координатор

Контролирал: Трајче Ѓорѓиевски, раководител на одделение

Одобрил: м-р Митко Чешларов, раководител на сектор